

Frazeološkost krščanskega izrazja v vsakdanjem govoru

Darinka Verdonik

Cobiss: 1.01

V prispevku raziskujemo rabo krščanskega izrazja v frazemih (s poudarkom na pragmatičnih frazemih). Kot dopolnitev predhodnim frazeološkim razpravam, ki temeljijo na slovarskem gradivu oz. pisnih besedilih ali pisnih korpusih, nas zanima raba v vsakdanjem spontano govorjenem jeziku. Rezultati kažejo, da gre za besede, ki so prevladujoče rabljene v nepropozicijski (meta-diskurzni) vlogi, predvsem za izražanje odnosa govorca do vsebine pogovora, redkeje pa tudi do naslovnika ali okoliščin.

Ključne besede: pogovor, pragmatični frazemi, krščansko izrazje, pragmatični pomen, korpus

The Phraseology of Christian Vocabulary in Everyday Speech

This article studies the use of Christian vocabulary and coinages from them in phrasemes (with an emphasis on pragmatic phrasemes). As an addition to previous studies of phraseology that were based on lexicographic material, or on written texts or written corpuses, this study examines everyday spontaneous spoken language. The results show that these are phraseologically very active words that are predominantly used in a pragmatic role, especially for expressing the relationship of the speaker to the content of the conversation, and less often to the addressee or the circumstances.

Keywords: pragmatic phrasemes, conversation, pragmatic meaning, corpus

1 Uvod

Religija je bila močna sila v razvoju vseh svetovnih kultur. Na tok zgodovine je vplivala bolj kot kar koli drugega: zaradi nje so se selila ljudstva, začenjale vojne, navdihovala je umetnost in dala veliko arhitekturnih spomenikov. Tudi v zahodnih družbah, med katere se prištevamo, je njena vloga vse prej kot nepomembna, čeprav se morda komu na prvi pogled ne zdi tako – toda mnoga krščanska praznovanja so razglašena za državne praznike in pogosto se dogaja, da zlasti veliko noč in božič s posebnimi obredi (obredna hrana, druženje ipd.) praznujejo tudi ljudje, ki sicer sami sebe ne štejejo za vernike.

Nenavadno bi bilo, če tako pomembna sila ne bi pustila nobene sledi v vsakdanjem govoru, in presenetljivo je, da v zvezi s tem najdemo malo raziskav. Medtem ko se posamezni avtorji intenzivno ukvarjajo s preučevanjem krščanske terminologije

same po sebi (v slovenskem prostoru zlasti A. Legan Ravnikar (Legan Ravnikar 2008; 2010), v sosednjem hrvaškem med drugimi J. Šetka (1964; 1976)), je raba krščanskega izrazja v nereligioznem kontekstu ne samo pri nas, ampak tudi drugod redkeje predmet jezikoslovnih analiz. Še najbolj se tega vprašanja dotikajo frazeološke študije. Med podrobnejše preglede tega področja lahko štejemo prispevek E. Kržišnik (2000), ki preučuje razširjenost bibličnih citatov in bibličnih frazemov v slovenščini ter njihovo zastopanost v SSKJ. Slovar slovenskih frazemov (Keber 2011) beleži manj frazemov izbibličnega izvora kot SSKJ, ugotavlja E. Kržišnik (2013), jih pa seveda bolj natančno obdela, med drugim zajame frazeme s sestavinami *bog, hudič* in *hudičev, vrag, pekel* in *peklenski, kristusov, krišček, križ, duh, duša, svet* in *svetek, nebesa* in *nebeški, pekel* in *peklenski, raj* idr. Posamezni frazemi s sestavinami iz krščanskega izrazja (kot so *bog, vrag, hudič, križ, odrešenik, angel, očenaš* itd.) so zabeleženi tudi v primerjalnem hrvaško-slovanskem slovarju frazemov (Fink Arsovski idr. 2006). Primerjalno med ruščino in hrvaščino predstavlja zastopanost sestavin *bog* in *vrag* v frazemih Ž. Fink (1996). Ugotavlja, da sestavini predstavljata dva nasprotna pojma dobrega in zlega. Del frazemov ohranja njun osnovni pomen, del pa se je tako desemantiziral, da se sestavini lahko zamenjujeta, npr. *bog vedi* : *vrag vedi*. Na področju pragmatične frazeologije na sestavine iz krščanskega besedišča v frazemih opozarja med drugim I. Stramljič Breznik v svoji razpravi o sporočanjških frazemih, kjer omenja, da pogosto v skupini t. i. medmetnih frazemov »nastopajo imena, povezana z biblijskim izročilom; tako poleg *Bog* še *Jesus, nazarenski, Marija, hudiman* ipd.« (Stramljič Breznik 2000/01: 195). Mnoge tovrstne frazeme beleži v svojih delih tudi N. Jakop (2006; 2007) in jih opredeljuje kot pragmatične frazeme. V pragmatičnem jezikoslovlju in analizi diskurza, nasprotno, težje najdemo razprave, ki bi se ukvarjale s pragmatičnimi vlogami izrazov religioznega izvora v vsakdanjem govoru. Zasedli smo le dve: D. Hill (1992) razpravlja o razliki v pragmatičnih vlogah angleških fraz *god knows* in *goodness knows*, A. Nazzal (2005) pa o rabi verzov iz Korana v vsakdanjem govoru v pragmatični vlogi.

Na podlagi gradiva v referenčnem govornem korpusu GOS (GOvorjena Slovenščina) ugotavljamo, da so mnogi od najpogosteje rabljenih krščanskih izrazov v govoru pogosteje kot v religioznem kontekstu in polnopomensko rabljeni v pragmatični vlogi, kot izrazi emocij oz. odnosa govorca do propozicijske vsebine, do okoliščin pogovora ali do govorca. Na njihovo pragmatično rabo sicer opozarjajo tudi slovarski opisi v SSKJ. O vprašanju pragmatičnih vlog besed *bog, bože, jesus, marija, madona, vrag, hudič* v vsakdanjem govoru smo objavili razpravo (Verdonik – Kačič 2012), v kateri se ukvarjamo s temi izrazi kot enobesednimi enotami in skušamo osvetliti, v kakšnih kontekstih so rabljeni in kakšne so njihove pragmatične vloge. Ugotavljamo, da so pogosteje kot v polnopomenski vlogi rabljeni kot nepropozicijska, metadiskurzna sredstva za izražanje odnosa govorca, označevanje vsebine, kot diskurzni označevalci, pozdravne fraze ipd. Podobno kot zgoraj navedene avtorice frazeoloških razprav smo ob tem opazili, da so zelo pogosto vezani na rabo v frazemu. Zaradi tega smo se odločili usmerjeno raziskati frazemskost krščanskega izrazja v vsakdanjem govoru, zlasti v vlogi pragmatičnih frazemov. Pragmatični frazemi so v slovenski frazeologiji teoretično sicer že zelo podrobno obravnavani

in tudi praktično precej raziskani, vendar v glavnem s pomočjo gradiva v SSKJ, le v manjši meri tudi na podlagi korpusnih izpisov, a tudi to le iz pisnih besedil (npr. Stramljič Breznik 2007). Raba pragmatičnih frazemov v vsakdanjem govorjenem jeziku še ni bila usmerjeno raziskana. Ta prispevek med prvimi zapolnjuje to vrzel, z omejitvijo na tiste frazeme, ki imajo med sestavinami krščansko izrazje.

V nadaljevanju prispevka najprej predstavljamo kratek pregled raziskav, ki se ukvarjajo z govorjenim jezikom, zlasti spontano govorjenim v vsakdanji rabi, nato pa se podrobneje posvetimo vprašanju pragmatične frazeologije. V tretjem razdelku je predstavljena zasnova raziskave, sledijo rezultati in diskusija.

2 Raziskave govorjenega jezika in pragmatična frazeologija

2.1 Raziskave govorjenega jezika in pragmatičnih izrazov

Vsakdanji govor/pogovor postaja aktualen predmet raziskav tudi v slovenskem prostoru. S. Kranjc (1999) tako preučuje razvoj govora pri predšolskih otrocih, M. Krajnc Ivič (2005) besedilne značilnosti govora v mestnem svetu oz. ista avtorica (Krajnc Ivič 2009) z različnih diskurzivnih vidikov govor v poluradnih položajih (razgovori med zdravnikom in pacientom, razgovori za sprejem v službo ipd.), pri čemer se posveča predvsem vprašanju strukture in vloge, izpostavlja pa tudi nekatere jezikovne prvine; D. Zuljan Kumar (2007) preučuje besedilno koherenco in kohezijo narečnega diskurza, D. Verdonik (2007) samopopravljanja in diskurzne označevalce, J. Volk (2007) italijanske jezikovne prvine v spontanem govoru v slovenski Istri, M. Smolej (2007) metabesedilno vlogo eliptičnih oz. brezposledkovnih ali delno povedkovnih struktur v govoru, ista avtorica (Smolej 2012) posebnosti poročanega govora v spontanem govoru, I. Kosem in D. Verdonik (2012) leksiko govorjenega jezika s stališča njegove notranje zvrstnosti itd.

Ker lahko pragmatične rabe krščanskega izrazja uvrstimo med pragmatične izraze (Verdonik – Kačič 2012), so po tematiki tej razpravi blizu tudi vse tiste, ki se ukvarjajo z različnimi pragmatičnimi izrazi v diskurzu. Tako najdemo v Verdonik 2006 razpravo o diskurzivnih označevalcih v telefonskih pogovorih s stališča pragmatičnih vlog in pogostosti rabe, v Schlamberger Brezar 2007 o vlogi povezovalcev v pogajalnem govoru s skladenjsko-oblikoslovnega stališča, glede na vrsto povezovalcev ter z analizo njihove diskurzivne vloge, v Zuljan Kumar 2007 o diskurzivnih označevalcih v narečnem govoru, v Smolej 2010 o kazalcih stopnje besedilne zgradbe v govorjenih narativnih besedilih idr.

2.2 Pragmatična frazeologija

Področje pragmatične frazeologije je pri nas že precej raziskano. Na pragmatične frazeme je med prvimi opozorila E. Kržišnik (1987/88), češ da je v opisu razlage nekaterih frazemov v SSKJ namesto slovarskega pomena zaznamovana pragmatična vloga, npr. *iz kože te bom dal* 'izraža veliko jezo, nezadovoljstvo, ogorčenje'. Pomenovanje pragmatični frazem uvede v svoji disertaciji (Kržišnik 1994). Medtem ko I. Stramljič Breznik (2000/01) predlaga termin komunikacijski oz. sporočanješki frazem, kasneje N. Jakop (2003) zagovarja in v svojih delih uporablja prvi termin,

tj. pragmatični frazem. V tem prispevku se držimo slednjega, bolj ustaljenega poimenovanja.

Za pragmatične frazeme je poleg pomenske zlitosti značilno, »da so v celoti izgubili denotativni pomen, zato vselej nastopajo v stavčni oz. besedilni obliki in niso pretvorljivi v slovarsko enoto« (Stramljič Breznik 2000/01: 194). Podobno, čeprav z drugimi besedami, jih določa N. Jakop: »Ko govorimo o pragmatičnih frazemih, govorimo torej o jezikovnih enotah, ki imajo lastnosti frazemov: njihova izrazna podoba je večbesedna, priključimo jih iz spomina in po govornem dejanju ne razpadejo (leksikaliziranost), zanje je značilna strukturna stalnost oziroma ustaljenost v zgradbi, ki jo zaznamujejo še skrajne oblikoslovno-skladenjske omejitve sestavin, npr. nepregibanje sestavin frazema (*moj bog*), nastopanje le v enem od skladenjskih naklonov (*reci in piši, naj me koklja brčne*) ipd.« (Jakop 2006: 168)

Kot vidimo, je dejstvo, da pragmatičnih frazemov praviloma ne moremo pregibati v različne oblike,¹ zbudilo precej pozornosti jezikoslovcev, in kot ugotavlja N. Jakop (2003), je verjetno tudi to vzrok, da so v literaturi navajani precej neenotno, npr. pisani z malo začetnico in brez končnega ločila, drugič z veliko začetnico in/ali s končnim ločilom ipd. N. Jakop je mnenja, da je slovarska oblika pragmatičnih frazemov v veliki meri ali v celoti prekrivna z njihovo uresničitvijo v besedilu. Poleg nepregibnosti opozarja tudi na skladenjsko lastnost pragmatičnih frazemov, da ne morejo nastopiti v stavčnoočlenski vlogi – so ali stavčne povedi ali pastavčne povedi (Jakop 2006).

Čeprav avtorji skrbno obravnavajo vprašanje nepregibnosti in slovarske oblike pragmatičnih frazemov, pa naj bi bila njihova osnovna razločevalna lastnost vendarle ta, »da nimajo denotativnega pomena v smislu poimenovanja predmetnosti, lastnosti, dogajanja, stanja in tudi ne izražajo razmerij med njimi« (Jakop 2003: 118) oz. da so »celovita sporočila, s katerimi govorec izraža svoja čustva, poudarja svoja stališča, vsebino sporočila, vzpostavlja razmerje z naslovnikom, sobesedilom ali strukturira besedilo« (Jakop 2006: 167). Vendar se zdi, da ta razločevalna lastnost ni vedno enoumno določljiva; tako N. Jakop (2003) npr. opozarja, da je pri nekaterih pragmatičnih frazemih še mogoče prepoznati denotativni pomen (npr. pri *roke kvišku*), vendar ta ne zadošča za ustrezen pomenski opis. Po drugi strani navaja tudi nepragmatične frazeme, ki lahko imajo v določenih rabah izrazito sporazumevalno vlogo in zato pripisano tudi pragmatično vlogo, npr. *imeti poln kufer* lahko v rabi tipa *zdaj te imam pa poln kufer* izraža nejevoljo, vendar v drugih rabah še vedno prevladuje denotativni pomen, npr. *oče ga je imel po vseh teh pripetljajih poln kufer* (pomen 'naveličati se koga').

V zvezi z opisom pragmatičnih frazemov se pojavljajo termini pragmatični opis, pragmatični pomen in pragmatična funkcija/vloga. Pragmatični opis (npr. opis okoliščin rabe) je lahko sestavni del opisa katere koli frazeološke enote, ne samo pragmatičnih frazemov – o tem piše npr. E. Kržišnik (2007). Zlasti težavno pa je razlikovanje med pragmatičnim pomenom in pragmatično funkcijo/vlogo. E. Kržišnik

¹ Zaznati je predvsem variantnost oblik glede na spol in število naslovnikov, npr. *pojdi se solit* vs. *pojdite se solit*, še vedno pa invariantna oblika takega frazema ni nedoločnik. Na to npr. opozarja N. Jakop (2006).

med drugim opozarja, da so pragmatični frazemi »v svojem pomenu in torej tudi slovarski pomenski definiciji nujno posebni, drugačni, saj gre pri njih v glavnem za prevrednotenje pragmatične funkcije v (pragmatični) pomen« (Kržišnik 2007: 141). Podobno ugotavlja N. Jakop, ki pravi, da je v primeru pragmatičnih frazemov »pomen povezan z rabo jezika, zato se namesto o pragmatičnem pomenu pri tej skupini frazemov včasih govori tudi o pragmatični funkciji« (Jakop 2007: 172). Čeprav npr. Čermák idr. (1994: 22) opozarjajo, da je treba med pragmatičnim pomenom in pragmatično vlogo ločevati, se zdi, da v primeru pragmatičnih frazemov to ni mogoče. V splošnem je razumevanje pragmatičnega pomena različno, ožje ali širše. Tukaj povzemimo samo stališče N. Jakop, ki sledi ugotovitvam slovenskega leksikalnega pomenoslovja, da imajo nekateri leksemi za denotat uslovarjeno govorno dejanje in s tem »sporočanski (komunikacijski) pomen« (Vidovič Muha 2000: 188). N. Jakop, ki se pri nas največ ukvarja s pragmatičnimi frazemi, tako razume pragmatični pomen kot »ustaljeno in leksikalizirano rabo v točno določenih okoliščinah, npr. *dobro jutro* (pozdrav zjutraj), oziroma ustaljeno funkcijo v danem sobesedilu, npr. *hočem reči* (uvaja povzetek bistvene vsebine povedanega; uvaja natančnejšo določitev, dopolnitev povedanega)« (Jakop 2006: 44).

V delu I. Stramljič Breznik (2000/01) najdemo prvi poskus klasifikacije pragmatičnih frazemov pri nas, in sicer jih avtorica po Čermáku deli v štiri velike skupine glede na to, do česa tvorec izraža svoje razmerje: razmerje do naslovnika (vokativni), do teme (tematski), do prenosnika (medijski) ali do okoliščin (situacijski). N. Jakop razvršča pragmatične frazeme v grobem na tiste, »za katere je značilno, da jih govorci uporabljajo v točno določenih okoliščinah sporazumevanja in imajo večinoma stalno vlogo pri sporazumevanju«, ter tiste, »ki imajo uslovarjene različne, od okoliščin sporazumevanja neodvisne pragmatične funkcije« (Jakop 2003: 120, 121). Glede na funkcijo pa deli pragmatične frazeme na pozivne, zagotavljalne, povezovalne, ekspresivne in izvršilne. Kasneje (Jakop 2006; 2007) je predlagala za pomenski opis pragmatičnih frazemov pragmatične kategorije, ki jih razume kot abstrahirane in leksikalizirane sestavine govornega dejanja, ki postanejo obvezna sestavina pomena nekaterih jezikovnih enot. Te kategorije so: govorec, naslovnik, govorčev odnos do naslovnika, govorčev odziv na okoliščine, govorec strukturira besedilo, besedilo, govorno dejanje (pozivno, povezovalno, ekspresivno, prikazovalno in izvršilno), okoliščine sporazumevanja (tudi čas in prostor). Obvezne sestavine pragmatičnega pomena so govorec, besedilo in vrsta govornega dejanja, ostale kategorije so obvezne ali neobvezne in imajo pomenskorazločevalno vlogo (Jakop 2007: 176–177).

3 Zasnova raziskave

Kot gradivo za analizo je uporabljen referenčni govorni korpus GOS (Verdonik – Zwitter Vitez 2011; www.korpus-gos.net), ki vključuje posnetke vsakdanjih pogovorov med prijatelji, znanci in v krogu družine, nezasebnih pogovorov v različnih uradnih in poluradnih situacijah, kot so delovni sestanki, konzultacije, svetovanje, prodaja ipd., šolskih učnih ur in predavanj ter informativnih in razvedrilnih radijskih

in televizijskih vsebin, v katerih je prevladujoč spontani govor. Obsega okrog 120 ur posnetkov oz. 1 mio. besed in je v zasebnem delu demografsko uravnotežen.

V raziskavo smo skušali zajeti vse v vsakdanjem govoru najpogosteje rabljeno krščansko izrazje ter ugotavljali njegovo rabo v frazemih. Izhodiščni nabor besed za iskanje je predstavljal naslednji seznam frazemov, ki vsebujejo krščansko izrazje in je povzet po N. Jakop (2006): *bohlonaj*,² *bog blagoslovi*, *bog daj* (*bog daj srečo*), *bog daj zdravje*, *Bog je dal*, *bog je vzel*, *bog lonaj*, *bog mi je priča*, *bog nebeški*, *bog ne daj*, *bog ne zadeni*, *bog obvaruj*, *bog plati*, *bog pomagaj*, *bog se usmili*, *bog s tabo*, *bog s teboj*, *bog te (je) dal*, *bog te nesi*, *bog te nima rad*, *bog ti povrni*, *bog ve*, *boga zahvali*, *bogu bodi potoženo*, *bog varuj*, *boste že videli hudiča*, *božja pomagalka*, *človek božji*, *čudo božje*, *da bi te zlodej*, *da bi te vrag*, *glej ga zlodeja*, *glej ga zlomka*, *hvala bogu*, *hvaljen (bodi) Jezus (Kristus)*, *jebemo boga*, *Jezus Kristus*, *Jezus križani*, *Jezus Marija*, *ježeš Marička*, *križana gora*, *križana mati*, *križana nebesa*, *križani bog*, *križani Jezus*, *križ božji*, *krščen matiček*, *ljubi bog*, *ljubi Jezus*, *ljudje božji*, *Marija pomagaj*, *mati božja*, *mati nebeška*, *mili Jezus*, *milost božja*, *mir s teboj*, *mir z vami*, *moj bog*, *na vekomaj amen*, *naj hudič vzame vse skupaj*, *naj me hudič (vzame)*, *naj me vrag*, *naj me vrag/bog pocitra*, *naj me vrag vzame*, *ni hudič*, *ni šment*, *ni vrag*, *pa amen*, *pejte k vragu*, *pitaj boga*, *pojdi v božjem imenu*, *pojdi v miru*, *pojdite v božjem imenu*, *presneta reč*, *presnet nazaj*, *prmejduš*, *primojduš*, *pri moji duši*, *pri moji veri*, *sam bog nebeški vedi*, *sam bog ve*, *sam hudič ve*, *seme hudičevo*, *sam papež*, *strela božja*, *sveta mati božja*, *sveta (božja) pomagalka*, *sveta nebesa*, *šiba božja*, *šment nazaj*, *šmentana reč*, *ti šment*, *tristo hudičev*, *tristo vragov*, *vrag ve*, *vrag vedi*, *za boga (svetega/milega)*, *za božji čas*, *za pet kristusovih ran*, *za pet kriščevih ran*, *za prmejduš*, *za (sveto) kriščevo voljo*, *za vraga*.

Vse te in morebitne dodatne frazeme, ki vsebujejo tudi besede krščanskega izvora, smo skušali zajeti tako, da smo po korpusu poiskali naslednje besede (po abecedi): *amen*, *bog*, *bože*, *božji*, *duh*, *duša*, *hudič*, *hudičev*, *jesus* (angleško), *jesus*, *kristus*, *kristusov*, *kriščen*, *križan*, *krst*, *krščen*, *madona*, *marija*, *nazarenski*, *nebesa*, *nebeški*, *papež*, *pekel*, *peklenski*, *presneti*, *prmejduš*, *porkaduš*, *satan*, *satanski*, *šment*, *šmentan*, *vera*, *vrag*, *vražji*, *zbogom*, *zlodej*, *zlodjev*, *zlomek*.

Tako smo dobili nabor tistih frazemov s posameznimi sestavinami – krščanskimi izrazi, ki so v govorjenem jeziku najbolj živi. Frazemi so razvrščeni v dve skupini, ki sledita krščanski delitvi na dobro (pozitivni pol) in zlo (negativni pol): v eni obravnavamo tiste, ki so povezani s krščanskim pozitivnim polom, torej Bogom, Jezusom, Marijo, dušo, nebesi itd., v drugi tiste, ki so povezani z negativnim polom, to je predvsem s hudičem in peklom. Za vsak frazem navedemo število rab, predstavimo primer rabe in skušamo opredeliti, ali gre za pragmatični

² Slovenski pravopis omogoča dvojni zapis nekaterih od teh poimenovanj, z veliko (*Bog*) ali z malo (*bog*) začetnico. Velika začetnica je na mestu, če gre za alegorične poosebitve. V pragmatičnih frazemih ne gre za take vrste rabo, zato v tem prispevku vsa poimenovanja brez izjeme pišemo z malo začetnico, razen kadar navajamo primere iz korpusa ali citiramo druge avtorje: v obeh primerih ohranjamo enako začetnico, kot je uporabljena v viru. Prav tako pri nekaterih frazemih opažamo dve možnosti zapisa, stično (*bogdaj*) ali nestično (*bog daj*). V tem prispevku ohranjamo nestični zapis, enako je zapis narejen tudi v glavnini primerov v korpusu GOS.

ali nepragmatični frazem. Za pragmatične frazeme skušamo opisati pragmatično vlogo, posebno pozornost pa posvečamo tudi vprašanju, ali frazemi ohranjajo enako pozitivno oz. negativno konotacijo, kot jo imajo izvorno tiste njihove sestavine, ki izhajajo iz krščanskega izrazja.

4 Korpusna analiza

4.1 Pozitivni pol

V tem razdelku predstavljamo tiste frazeme, ki vključujejo krščansko izrazje, povezano s krščanskim pozitivnim polom.

4.1.1 *Bog*

Beseda *bog* je v korpusu GOS rabljena skupaj 177-krat. V osmih od teh rab gre za tipične pragmatične frazeme (številka v oklepaju pomeni število rab v korpusu):

<i>ljubi bog</i>	»sem rekla o lubi bog to bo pa za dva mesca pa konc«	(1)
<i>ti boga</i>	»o ti boga«	(1)
<i>pri bogu</i>	»jz po štengah ne pridem pr bogu«	(2)
<i>pod milim bogom/pri milem bogu</i>	»ka te ti pr milem bogu še sploh lah«	(2)
<i>jebem ti boga</i>	»jebem ti boga to bi rad še vidu«	(1)
<i>moj bog</i>	»o moj bog«	(1)

S temi frazemi govorec poudarja povedano in izraža svojo emocionalno angažiranost do propozicijske vsebine,³ pri čemer lahko v mnogih primerih razberemo tudi ali pozitivno ali negativno konotacijo. Namenoma pravimo izražanje emocionalne angažiranosti in ne izražanje emocij, saj na podlagi slušnega vtisa in konteksta nismo mogli razbrati, da bi bil govorec v kakem posebnem emocionalnem stanju (npr. jezen, vesel ipd.). Zdi se, da je govorceva emocionalna drža do propozicijske vsebine ločena od njegovih resničnih emocionalnih stanj v trenutku govorjenja. Negativno konotacijo razberemo npr. v primeru *ljubi bog*, saj govorec v tem kontekstu izraža nezaupanje ali nestrinjanje s početjem tiste osebe, o kateri pripoveduje. Pozitivno konotacijo razberemo npr. v primeru *o ti boga*, kjer govorec izraža občudovanje. Primerov je žal premalo, da bi lahko ugotavljali, ali katera konotacija (pozitivna ali negativna) prevladuje.

Glavnina vseh rab, kar 76, je v frazemih, navedenih v nadaljevanju, ki pa po našem mnenju niso tipični pragmatični frazemi:

³ S terminom propozicijska vsebina običajno označujemo vsebino pogovora, tukaj pa bi ga želeli aplicirati celo nekoliko širše, kot kognitivno predstavo dogodkov, dejanj, oseb in splošne situacije, o kateri govori diskurz. V kognitivni analizi diskurza je v tem pomenu znan termin model situacije, ki ga uvedeta van Dijk in Kintsch (1983), vendar bi bila taka terminologija za bralca težje razumljiva.

<i>hvala bogu</i>	»prvi sončen dan ja hvala bogu«	(35)
<i>bogu hvala</i>	»ja sej bogu hvala da ma veselje«	(3)
<i>boga hvaliti</i>	»zmeri sam Boga hvalm da eee«	(1)
<i>bog ve (kje/kdaj ...)</i>	»bog ve kva si je on prevedu s tem«	(14)
<i>bog si ga vedi</i>	»bog si ga vedi če bodo glede na to kar se dogaja«	(2)
<i>bog ne daj</i>	»al pa bog ne dej borderka«	(12)
<i>bog pomagaj</i>	»na cajte tak zeza da bog pomagi«	(9)

Med tipične lastnosti pragmatičnih frazemov N. Jakop (2006) med drugim šteje, da ne morejo nastopiti v stavčnoočlenski vlogi. V nekaterih zgornjih primerih vidimo precej tesno vpetost frazemov v strukturo stavka ali vsaj povedi. Tudi denotativni pomen je pri teh frazemih pogosto še precej izrazit: na primer v »*ja sej bogu hvala da ma veselje*« je mogoče razbrati denotativni pomen 'še dobro', v »*bog ve kva si je on prevedu s tem*« denotativni pomen 'kdo ve' itd. V splošnem lahko za te frazeme ugotovljamo, da izražajo govoročevo mnenje (torej racionalno, ne emocionalno stanje) o propozicijski vsebini: v frazemih z besedo *hvala* oz. *hvaliti* lahko razberemo, da govorec šteje nekaj za dobro, v zvezah z *bog ve* izraža, da šteje nekaj za neznano, v zvezah z *ne daj* izraža, da šteje nekaj za nezaželeno, v zvezah s *pomagaj* pa, da nekaj ni v njegovi moči. Kljub temu pa lahko tudi v teh primerih, enako kot v prvi skupini frazemov z besedo *bog*, razberemo tudi izražanje govoročevega odnosa ali emocionalne angažiranosti do propozicijske vsebine, ki pa je različna od rabe do rabe: v primeru »*prvi sončen dan ja hvala bogu*« npr. prepoznamo tudi izraženo zadovoljstvo, v »*na cajte tak zeza da bog pomagi*« nezadovoljstvo itd.

Štiri rabe besede *bog* so v frazemu, ki opravlja govorno dejanje pozdravljanja:

<i>bog daj</i>	»bog de bog de ja pa gre gre«	(3)
<i>bog lonaj</i>	»bog klone ejda adijo«	(1)
<i>zbogom</i>	»peli so zbogom Buš«	(1)

Podobna je tudi naslednja raba, ki izraža govorno dejanje zahvaljevanja:

<i>bog plačaj (ploti)</i>	»bog ploti to ste tak lepo povedali«	(1)
---------------------------	--------------------------------------	-----

Vse to uporabljajo govorniki v radijski kontaktni oddaji iz SV dela Slovenije, v kateri prevladuje narečni govor.

Petnajst rab besede *bog* je v frazemih, ki jih ne štejemo za (prvotno) pragmatične, čeprav lahko razberemo iz njih tudi kakšne pragmatične prvine v smislu izražanja emocionalne angažiranosti do propozicijske vsebine:

<i>katerega boga</i>	»ja sem kar belo pogleala kiga boga je zdej«	(1)
<i>bog i batina</i>	»tak bota Pahor pa Borut prihodne leto natrdnejša koalicija bog i batina«	(1)
<i>svega boga</i>	»gleдам dokumentarce berem člank svega boga«	(3)
<i>biti bog</i>	»zdej pa je internet bug«	(10)

Med temi je najštevilčnejša raba v zvezi *biti bog*, vendar je to posledica korpusnega šuma, saj gre v osmih od desetih primerov za rabo v eni od radijskih oddaj, v kateri skušajo razglasiti najpomembnejšega predstavnika rok glasbe (raba v zvezi *rok bog*).

4.1.2 *Bože*

Izpeljanka *bože* je rabljena skupaj sedemkrat, vedno v pragmatični vlogi. Dve od teh rab sta v pragmatičnem frazemu:

<i>(o) bože mili</i>	»o bože mili«	(1)
<i>bože moj</i>	»jaz sem res uživala na bože moj«	(1)

V obeh frazemih govorec poudarja povedano in izraža svojo emocionalno angažiranost do proposicijske vsebine, ki ima v prvem primeru negativno, v drugem pa pozitivno konotacijo.

Preostalih 5 rab je skupaj z medmetom *o* in jih uvrščamo na mejo frazemskosti:

<i>o bože</i>	»mačka cvili o bueže«	(5)
---------------	-----------------------	-----

Vse te rabe so pragmatične, govorec z *o bože* izraža svojo emocionalno angažiranost ali tudi odnos (npr. sočutje, ogorčenje) do proposicijske vsebine. Prevladuje negativna konotacija.

4.1.3 *Božji*

Pridevniška izpeljanka *božji* je rabljena skupaj 17-krat, od tega devetkrat v frazemu. Tri od teh frazemov lahko štejemo za pragmatične:

<i>v božjo mater</i>	»de v božjo mater«	(1)
<i>mater božja</i>	»mater božja na s tvojih ust zveni teku vse dobru«	(1)
<i>za božjo voljo</i>	»za božjo voljo da bi Tina na katero smo računali bila tam nekje med desetim in petnajstim mestom«	(1)

Govorec s temi frazemi izraža svojo emocionalno angažiranost do proposicijske vsebine, ki ima lahko negativno (prvi primer) ali pozitivno (drugi in tretji primer) konotacijo.

V šestih rabah gre za nepragmatične frazeme oz. pregovore:

<i>v božjih rokah</i>	»ostalo je pa v božjih rokah«	(1)
<i>biti v miru božjem</i>	»vsak hoče bit na v miru božjem ne«	(1)
<i>božji namestnik</i>	»verjeli so da je vladar božji namestnik«	(1)
pregovor:	»pa to ni pravice na tem božjem svetu«	(1)
pregovor:	»no iz vaš ust v božja ušesa ali pa v tistih ki imajo denar«	(1)
pregovor:	»potrpežljivost je božja mast ne«	(1)

4.1.4 Jezus, kristus, marija

Beseda *jesus* je v korpusu rabljena 40-krat, še štirikrat pa angleška različica *jesus*. Raba te besede je v tesni povezavi z rabo besede *marija* (v korpusu 75-krat) in *kristus* (v korpusu devetkrat) oz. *christ* (v korpusu enkrat), saj tvorijo frazeme skupaj:

<i>jesus marija</i>	»gemej pa klinton Jezoš Marija«	(5)
<i>jesus kristus marija</i>	»Jezus Kristus Marija kaj je to danas«	(1)
<i>jesus kristus</i>	»jezoš kristuš samo to še bi rad vido«	(1)
<i>jesus christ</i>	»džizes krajst men je vroče k svina«	(1)
<i>jesus no marija</i>	»jozosnamarija ej«	(1)
<i>ljubi jesus</i>	»lubi Jezus že bika pa bivola ne ločimo«	(2)
<i>jezusna</i>	»jesusna«	(1)
<i>marija sveta</i>	»ja Marija sveta kaku nej dolg živim«	(1)

Podobno kot ugotavljamo za pragmatične frazeme z besedama *bog* in *bože*, lahko tudi tukaj rečemo, da govorec s temi pragmatičnimi frazemi izraža svojo emocionalno angažiranost do propozicijske vsebine, ki pa ima tukaj praviloma negativno konotacijo, le izjemoma pozitivno.

Na meji frazemskeosti so primeri v zvezi z medmetom *o* oz. primeri, ko je ista beseda ponovljena dvakrat. Takih rab je 15, tudi v teh primerih gre vedno za pragmatično rabo na podoben način kot v predhodnih primerih, enako prevladuje negativna konotacija:

<i>o marija</i>	»so ble pa še une baterije zaneč o marija«	(11)
<i>o jesus</i>	»ov jezec«	(1)
<i>jesus jesus</i>	»Jezos Jezos takšiva močniva moška pa se vode bojita«	(2)
<i>marija marija</i>	»maahrija marija«	(1)

V dveh primerih pa gre za nepragmatično rabo frazema:

<i>marija prikazati se</i>	»se ti je tak Marija prikazala ženska lej«	(3)
<i>hvaljen bodi Jezus Kristus</i>	»prej nej boga valan bodje Jezoš Kristoš«	(1)

V splošnem besede *marija*, *kristus* in *jesus* manj pogosto postanejo sestavine frazema kot izrazi za boga, kolikor že, pa se prevladujoče povezujejo samo med seboj, redko z drugimi besedami. Prav tako je z njimi, presenetljivo, pogosteje združena negativna konotacija, medtem ko smo pri izrazih za boga večkrat zasledili tudi pozitivno konotacijo.

Pridevniška izpeljanka *kristusov* je rabljena štirikrat, *jesusov* pa enkrat, vendar v nobenem primeru ne gre niti za frazemsko niti za pragmatično rabo. Izpeljanke *kriščev* v korpusu ne najdemo.

4.1.5 *Madona*

Beseda *madona* je v korpusu rabljena 15-krat, tipično frazemska raba pa je samo ena:

porka madona »ja porka madona« (1)

V tej rabi govorec izraža svojo emocionalno angažiranost do propozicijske vsebine, konotacija je negativna.

Podobno kot *marija* in *jezus* se tudi beseda *madona* pogosto družijo z medmetom *o*, pa tudi z *u* in *a*:

o madona »o madona s se zrihtala« (3)

u madona »u madona ka te misliš« (2)

a madona »a madona rabesta še kešn dokaz« (1)

Tudi v vseh teh primerih gre za izražanje emocionalne angažiranosti govorca do propozicijske vsebine, ki pa ima – v nasprotju s frazemi z *marija*, *jezus* in *kristus* – pogosteje pozitivno kot negativno konotacijo.

4.1.6 *Duša, duh*

Beseda *duša* je rabljena skupaj 43-krat, 17 od teh rab lahko štejemo za frazeme, vendar vedno za nepragmatične frazeme:

boleti duša/v duši »bolela me je duša« (2)

zaboleti

dušo imeti »traktor je bil nuvi() dovšo je mel« (2)

kupiti nekaj za dušo »som včosi kovpiš nika za dovšo« (1)

živa duša »pa ni nikri žive duše« (1)

(biti) za dušo »za dušo« (2)

delati iz duše/za dušo »in da se dela iz dušo ne« (2)

hrana za dušo »kdor po hrano za dušo zahaja v novomeški Anton Podbevšek« (1)

ležati na duši »kar mu leži na duši« (1)

po duši biti »bi bila lahko po svoji osnovi po svoji duši« (1)

sesti v dušo »meni je sedla ta trobenta čist v dušo« (1)

dati dušo »mislim da dajo dušo temu Iranu« (1)

pihati na dušo »a vidte kako piha na našo dušo« (1)

pregovor: »če je Jurija dež in na Petra suša se raduje kmetova duša« (1)

Je pa v dveh primerih v taki rabi tvorjenka *porkaduš*:

porkaduš »tud do tretga ne (neraz) bodo pršli porkaduš ej« (2)

In v enem primeru tvorjenka *prmojduš*:

prmojduš »če tak gleaš prmojduš moja je lepša« (1)

Vedno gre za poudarjalno vlogo, enako kot v podobnih predhodnih primerih lahko razberemo izražanje emocionalne angažiranosti govorca do propozicijske vsebine.

Beseda *duh* je rabljena 25-krat, le dve rabi sta frazemski, obe kot standardni, nepragmatični frazem:

pomirjen duh »v glavnem pomirjeni duhovi« (1)

buriti duhove »to je še vedno tema ki buri duhove v slovenski (1)
politiki«

4.1.7 Vera

Beseda *vera* je rabljena skupaj 15-krat, dve od teh rab lahko štejemo za pragmatični frazem:

ala (ji) vera »če pa je tak ženska pa ala vera ala ji vera ne« (2)

Gre za izražanje emocionalne angažiranosti govorca do propozicijske vsebine, konotacija je pozitivna.

V dveh rabah imamo nepragmatični frazem:

v dobri/najboljši veri »smo prišli tu v internet vse v najboljši veri« (2)

4.1.8 Nebesa idr.

Beseda *nebesa* je rabljena skupaj sedemkrat, eno od teh rab lahko opredelimo kot (nepragmatični) frazem:

pasti iz nebes »tretje mesto v veleslalomu ne to je ko da je padu z (1)
nebes«

Beseda *krst* je rabljena osemkrat, rabe so pretežno polnopomenske in nefrazemske, samo ena je nekoliko dvoumna in je iz dostopnega konteksta žal ni mogoče nedvoumno interpretirati:

živega krsta »i pravi živega krsta niso mele glih zared tega ker niso (1)
(‘nikogar’?) smeje zaposlit nekoga ki ni eno leto na borzi«

Beseda *papež* je v GOS-u rabljena devetkrat, v nobenem primeru ne gre niti za pragmatično rabo niti za rabo v frazemu. Za besede *amen*, *nazarenski*, *krščen* in *križan* v GOS-u ni zadetkov.

4.2 Negativni pol

V tem razdelku predstavljamo tiste frazeme, ki vključujejo krščansko izrazje, povezane s krščanskim negativnim polom.

4.2.1 Vrag

Beseda *vrag* je rabljena skupaj 37-krat. Štiri⁴ od teh rab so v pragmatičnem frazemu:

<i>ni vrag</i>	»ni vrag da ne bi prišli do tukaj«	(2)
<i>za vraga</i>	»kako za vraga zdej on tko teče«	(1)
<i>zamisli vraga</i>	»zamisli vraga Nataša druga«	(1)

Podobno kot za pragmatične frazeme s pozitivnega pola tudi tukaj ugotavljamo, da so frazemi v vlogi poudarjanja in izražanja govorceve emocionalne angažiranosti do propozicijske vsebine. Konotacija je v dveh primerih negativna, v dveh primerih pa pozitivna.

Dve rabi frazema z besedo *vrag* sta zelo sorodni rabi frazema *bog ve*:

<i>vrag ve/vrag zna</i>	»tak da ja sn spala vrag zne do kedej«	(2)
-------------------------	--	-----

Ta frazem zaznamuje precejšnja skladijska vpetost v stavek in poved ter močno prisoten denotativni pomen, kar naj ne bi bilo značilno za pragmatične frazeme. Emocionalna angažiranost govorca do propozicijske vsebine je tukaj manj izrazita.

Nasprotno pa je spet močno prisotna, in to z negativno konotacijo, v naslednjih dveh primerih, kjer je *vrag* rabljen skupaj z medmetom:

<i>a vrag</i>	»a vrag«	(1)
<i>oh vrag</i>	»to ze pa oh vrag«	(1)

Deset frazemov, v katere se veže beseda *vrag*, smo opredelili kot (prvotno) nepragmatične, čeprav lahko iz njih razberemo tudi kakšne pragmatične prvine v smislu izražanja emocionalne angažiranosti do propozicijske vsebine:

<i>vrag vzeti</i>	»te pa do me tak vrag vzeo«	(1)
<i>videti vraga</i>	»če te Pero zdaj poslušaj boš vidu vraga«	(1)
<i>vrag biti</i>	»misim vrag je če bi rad kako košarko igral«	(1)
<i>iti k vragu</i>	»eh vse gre k vragi«	(5)
<i>vsega vraga</i>	»jebentiš je blo vsega vraga«	(1)
pregovor:	»da te vrag brez dela ne najde ko pride po tebe«	(1)

⁴ Vseh rab nismo mogli nedvoumno analizirati, zlasti kadar je govor močno narečno obarvan in nam je zato le delno razumljiv.

Pridevniška izpeljanka *vražji* je rabljena samo dvakrat, nobena od teh rab ni v frazemu.

4.2.2 *Hudič*

Beseda *hudič* je rabljena skupaj 33-krat. Dve od teh rab smo opredelili kot pragmatična frazema:

<i>ti hudič ti</i>	»pa loputo zaparl ti hudič ti«	(1)
<i>ni hudič</i>	»ni hudič de ne bi najdl bolj poštene«	(1)

Tudi tukaj lahko pragmatično vlogo opišemo kot poudarjanje in izražanje govorčeve emocionalne angažiranosti do propozicijske vsebine. Konotacija je enkrat negativna, enkrat pozitivna.

V podobni vlogi, z negativno konotacijo, najdemo besedo *hudič* tudi v zvezi z medmetom *o*:

<i>o hudiča</i>	»o hudiča torej device v kratkem ne bo več«	(1)

Deset rab besede *hudič* v frazemu pa smo šteli za nepragmatične frazeme, s tem da ponovno lahko ugotavljamo tudi določene pragmatične vloge teh frazemov:

<i>vsega hudiča</i>	»vsega hudiča pišejo več«	(1)
<i>ko sto hudičev</i>	»ropotajo k sto hudičev«	(1)
<i>iz hudiča biti</i>	»tist ropotanje je iz hudiča«	(1)
<i>od hudiča biti</i>	»kdo bolj je od hudiča in kdo bolj fin«	(1)
<i>hudič biti</i>	»da bude pa še hudič večji«	(6)

Pridevniška izpeljanka *hudičev* je rabljena trikrat, nobena od teh rab ni v stalni besedni zvezi.

4.2.3 *Satan, zlodej, zlomek, šment*

Beseda *satan* je rabljena skupaj dvakrat, ena od teh rab je v nepragmatičnem frazemu:

<i>kot tristo satanov</i>	»smrdelo je kak tristo satanof«	(1)

Pridevniška izpeljanka *satanski* v korpusu ni prisotna.

Beseda *zlodej* je rabljena skupaj dvakrat, ena od teh rab je v nepragmatičnem frazemu, in sicer v kontekstu branja besedila med šolsko učno uro:

<i>zlodej poditi</i>	»leti ko bi ga zlod podil je zjutraj že v Tržiču bil«	(1)

Pridevniška izpeljanka *zlodjev/zlodejev* v korpusu ni rabljena. Beseda *šment* je rabljena skupaj trikrat, nobena od teh rab ni frazemska. Beseda *zlomek* v korpusu ni rabljena.

4.2.4 *Pekel, presnet, hudiman*

Beseda *pekkel* je rabljena skupaj šestkrat, dve od teh rab sta v nepragmatičnem frazemu:

<i>v pekkel iti</i>	»ja lah greš tud u peku ne«	(1)
<i>rešiti se iz pekla</i>	»smo se rešili iz pekla v katerega nas je pahnla druga svetovna vojna«	(1)

Beseda *presnet* je rabljena skupaj štirikrat, dve od teh rab sta pragmatični frazem:

<i>presneta reč</i>	»jz se to več tud ne spomnim o presenta reč«	(1)
<i>presneto sranje</i>	»pa presneto sranje«	(1)

Ponovno gre za poudarjanje in izražanje govorničeve emocionalne angažiranosti do propozicijske vsebine, konotacija je negativna.

Pridevniška izpeljanka *peklenski* je rabljena samo enkrat, ne gre za frazemsko rabo. Za besedo *hudiman/-a* v GOS-u ni zadetkov.

5 Povzetek in diskusija

V preglednici 1 v številkah povzemamo pogostost rab posameznih besed iz krščanske religije v korpusu GOS ter njihovo vpetost v pragmatične in nepragmatične frazeme. Mejne primere, tj. tipa *bog ve, o bože in jesus jesus*, štejemo med pragmatične frazeme.

Preglednica 1: Raba krščanskih izrazov v frazemih (podatki za korpus GOS, 2012)

Beseda	V pragmatičnih frazemih		V nepragmatičnih frazemih		Vseh rab
	Število	Delež (v %)	Število	Delež (v %)	
<i>bog</i>	89	50,3	15	8,5	177
<i>bože</i>	7	100,0	0	0,0	7
<i>božji</i>	3	17,6	6	35,3	17
<i>jesus/jesus</i>	15	34,1	1	2,3	44
<i>kristus/christ</i>	3	33,3	1	11,1	9
<i>marija</i>	20	26,7	3	4,0	75
<i>kristusov</i>	0	0,0	0	0,0	4
<i>jesusov</i>	0	0,0	0	0,0	1
<i>madona</i>	7	46,7	0	0,0	15
<i>duša</i>	3	6,5	17	38,6	46
<i>duh</i>	0	0,0	2	8,0	25
<i>vera</i>	2	13,3	2	13,3	15

Beseda	V pragmatičnih frazemih		V nepragmatičnih frazemih		Vseh rab
	Število	Delež (v %)	Število	Delež (v %)	
<i>nebesa</i>	0	0,0	1	14,3	7
<i>krst</i>	0	0,0	0	0,0	8
<i>papež</i>	0	0,0	0	0,0	9
Skupaj pozitivni pol	149	35,0	48	10,5	459
<i>vrag</i>	8	21,6	10	27,0	37
<i>vražji</i>	0	0,0	0	0,0	2
<i>hudič</i>	3	9,1	10	30,3	33
<i>hudičev</i>	0	0,0	0	0,0	3
<i>satan</i>	0	0,0	1	50,0	2
<i>zlodej</i>	0	0,0	1	50,0	2
<i>šment</i>	0	0,0	0	0,0	3
<i>pekel</i>	0	0,0	2	33,3	6
<i>presnet</i>	2	50,0	0	0,0	4
Skupaj negativni pol	13	14,1	24	26,1	92
Skupaj	162	31,3	72	13,1	551

Skupne številke kažejo, da je krščansko izrazje v vsakdanjem govorjenem jeziku frazeološko aktivno, saj je skupaj skoraj v več kot 40 % primerov rabljeno v frazemu ali vsaj v obliki večbesedne, frazeološko mejne enote. Večina frazemov je pragmatičnih, zlasti velja to za besede, ki predstavljajo pozitivne entitete (Boga, Jezusa, Marijo itd.). Za nasprotni, negativni pol, velja obratno: izrazje, povezano z njim, je pogosteje rabljeno v nepragmatičnih kot v pragmatičnih frazemih. Tudi v splošnem so besede, povezane s pozitivnim polom, rabljene nekajkrat pogosteje kot besede, povezane z negativnim polom. Med vsemi besedami izrazito izstopa *bog*, ki je rabljena nekajkrat pogosteje kot vse ostale, prav tako je tudi frazeološko najbolj aktivna. Daleč zadaj sledita besedi *jezus* in *marija* in še dlje za njima *bože*, *madona*, *vrag* in *hudič*. Vse ostalo krščansko izrazje je v vsakdanjem govoru rabljeno bolj izjemoma in je v korpusu v frazemeski rabi zastopano s po le nekaj primeri. Zlasti redke in frazeološko le izjemoma aktivne so vse pridevniške izpeljanke: v korpusu le dve, *božji* in *presnet*.

V skupnem seštevku smo našli čez 160 pragmatičnih frazemov, kar za korpus GOS, ki vsebuje 287 diskurzov s povprečno dolžino nekaj čez 20 minut, pomeni povprečno po en tovrstni frazem v vsakem drugem diskurzu. Le redki se pojavijo večkrat – več kot petkrat so rabljeni samo naslednji: *hvala bogu* (35 rab), *bog ve (kje/kdaj ...)* (14), *bog ne daj* (12), *o marija* (11), *bog pomagaj* (9), *jezus marija* (5). Skupaj smo sicer našli prek 50 različnih pragmatičnih frazemov, kar je pol manj, kot jih navaja N. Jakop (2006) v svojem seznamu. Mnogi s tistega seznama se v govornem korpusu sploh ne pojavijo, seveda pa velja tudi, da so v korpusu nekateri frazemi, ki jih na tistem seznamu ni. Vse to je popolnoma pričakovano: korpus GOS obsega 1 milijon besed, kar je veliko premalo, da bi lahko dovolj celostno predstavil pestrost

govorne rabe (za primerjavo: referenčni pisni korpusi sežejo že do obsega milijarde besed in več). Pokaže nam lahko le tisto, kar je v govoru najbolj živo prisotno.⁵

V prispevku smo skušali opisati tudi pragmatično vlogo pragmatičnih frazemov, ki smo jih našli v gradivu. V veliki večini primerov smo ugotavljali v splošnem zelo podobno, namreč da govorec s temi frazemi poudarja povedano in izraža svojo emocionalno angažiranost do propozicijske vsebine (vendar ne svojega trenutnega emocionalnega stanja!), pri čemer smo v mnogih primerih lahko razbrali ali pozitivno ali negativno konotacijo. V določenih primerih je bilo mogoče tudi natančneje opredeliti govorčev odnos do propozicijske vsebine, npr. izraža nezaupanje, nestrinjanje ipd., včasih pa se je zdela izrazitejša sama poudarjalna vloga. V zvezi s tem velja izpostaviti, da lahko pragmatično vlogo in s tem pragmatični pomen povsem natančno opišemo le za vsako posamezno rabo posebej, na podlagi okoliščin, sobesedila in slušnega vtisa (tudi slednji je zelo pomemben!), v splošnem je mogoče povzeti le grobe obrise. V skladu s kategorizacijo pragmatičnih frazemov N. Jakop (2007) lahko vse tukaj obravnavane frazeme uvrstimo med ekspresivne, razen frazemov z besedo *bog*, ki izražajo pozdrav oz. zahvalo – te lahko uvrstimo med povezovalne. Medtem ko se ti nanašajo na govorčev odnos z naslovníkom, se vsi ostali frazemi s sestavinami iz krščanskega izrazja nanašajo na govorčev odnos do vsebine sporočila oz. do besedila, redkeje pa tudi na odnos do govorne situacije.

Pri več frazemih smo imeli težave z ločevanjem, ali je frazem prevladujoče pragmatični ali nepragmatični, saj smo poleg izrazite pragmatične vloge ugotavljali tudi precej izrazit denotativni pomen in skladenjsko vlogo v stavku in povedi (tip *bog pomagaj*, *vrag ve*). Obratno smo tudi pri frazemih, ki smo jih sicer opredelili kot prvotno nepragmatične, pogosto opažali močno poudarjeno pragmatično vlogo (tip *vsega hudiča*). Nedvoumno ločevanje med pragmatičnimi in nepragmatičnimi frazemi zato po našem mnenju ni vedno mogoče.

Zanimalo nas je tudi, ali frazemi ohranjajo enako pozitivno oz. negativno konotacijo, kot jo imajo posamezne sestavine iz krščanskega besedišča. V mnogih primerih pozitivne ali negativne konotacije nismo mogli pripisati. Kadar smo jo lahko, smo za negativni pol, zlasti frazeme z *vrag* in *hudič*, dejansko ugotavljali prevladujočo negativno konotacijo, vendar je bila v posameznih primerih prisotna tudi pozitivna. Za pozitivni pol pa ni bilo izpolnjeno pričakovanje, da bo v večini rab prisotna pozitivna konotacija. Zlasti besede *bože*, *jesus*, *kristus* in *marija* so bile v frazemih prevladujoče rabljene z negativno konotacijo, pri besedi *bog* smo lahko zasledili eno ali drugo; le za besedo *madona* smo pogosteje zasledili pozitivno kot negativno konotacijo.

Vir

GOS = Korpus govornje slovenščine (www.korpus-gos.net).

⁵ Pa tudi pri tem je treba vse rabe, prisotne samo enkrat oz. samo pri istem govorcu ali v okviru specifičnosti teme nekega diskurza, razumeti bolj kot naključne pojavitve, dokler ne dobijo potrditve v širšem gradivu.

Literatura

- Čermák idr. 1994 = František Čermák idr., *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné: A–P, R–Ž*, Praha: Akademia, 1994.
- van Dijk – Kintsch 1983 = Teun A. van Dijk – Walter Kintsch, *Strategies of Discourse Comprehension*, New York – London: Academic Press, 1983.
- Fink 1996 = Željka Fink, Ruski i hrvatski frazemi s komponentama bog, vrag (đavo), *Filologija* 27 (1996), 17–24.
- Fink Arsovski idr. 2006 = Željka Fink Arsovski idr., *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Zagreb: Knjigra, 2006.
- Hill 1992 = Deborah Hill, Imprecatory interjectional expressions: examples from Australian English, *Journal of Pragmatics* 18 (1992), št. 2–3, 209–223.
- Jakop 2003 = Nataša Jakop, Pragmatični frazemi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, *Jezikoslovni zapiski* 9 (2003), št. 2, 111–127.
- Jakop 2006 = Nataša Jakop, *Pragmatična frazeologija*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006 (Linguistica et philologica 14).
- Jakop 2007 = Nataša Jakop, Opis pomena pragmatičnih frazemov s pragmatičnimi kategorijami, *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah*, ur. Erika Kržišnik – Wolfgang Eismann, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, 2007, 167–182.
- Keber 2011 = Janez Keber, *Slovar slovenskih frazemov*, Ljubljana: Založba ZRC, 2011 (Slovarji).
- Kosem – Verdonik 2012 = Iztok Kosem – Darinka Verdonik, Key word analysis of discourses in Slovene speech: differences and similarities = Analiza ključnih besed v diskurzih slovenskega govora: razlike in podobnosti, v: *Le discourse parlé*, ur. Ana Zwitter Vitez = *Linguistica* 52 (2012), 309–322.
- Krajnc Ivič 2005 = Mira Krajnc Ivič, *Besedilne značilnosti javne govorjene besede: na gradivu mariborskega Mestnega sveta*, Maribor: Slavistično društvo, 2005 (Zora 35).
- Krajnc Ivič 2009 = Mira Krajnc Ivič, *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*, Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, 2009 (Zora 63).
- Kranjc 1999 = Simona Kranjc, *Razvoj govora predšolskih otrok*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1999 (Razprave Filozofske fakultete).
- Kržišnik 1987/88 = Erika Kržišnik, Frazeološko gradivo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, *Slava* 2 (1987/88), št. 2, 143–162.
- Kržišnik 1994 = Erika Kržišnik, *Slovenski glagolski frazemi: ob primeru frazemov govorjenja: doktorska disertacija*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1994.
- Kržišnik 2000 = Erika Kržišnik, Biblične stalne zveze v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in v slovenskem jeziku, *Razprave drugega razreda SAZU* 17 (2000), 67–80.
- Kržišnik 2007 = Erika Kržišnik, Meja med semantičnim in pragmatičnim opisom frazeološke opreme, v: *Slavenska frazeologija i pragmatika*, ur. Željka Fink Arsovski – Anita Hrnjak, Zagreb: Knjigra, 2007, 139–145.

- Kržišnik 2013 = Erika Kržišnik, Izbiblični frazemi v novem Slovarju slovenskih frazemov, v: *Die slawische Phraseologie und die Bibel*, ur. Harry Walter – Valerij M. Mokienko, Greifswald – Sankt Petersburg, 2013, 111–119.
- Legan Ravnikar 2008 = Andreja Legan Ravnikar, *Slovenska krščanska terminologija: od Brižinskih spomenikov do srede 19. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008 (Lingua Slovenica 4).
- Legan Ravnikar 2010 = Andreja Legan Ravnikar, Terminološki in stilistični vidik poimenovanja verskih pojmov v protestantizmu in obdobju katoliške preno-ve, v: *Reformacija na Slovenskem: ob 500-letnici Trubarjevega rojstva*, ur. Aleksander Bjelčević, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010 (Obdobja 27), 385–399.
- Nazzal 2005 = Ayman Nazzal, The pragmatic functions of the recitation of Qur'anic verses by Muslims in their oral genre: the case of Insha' Allah, 'God's willing', *Pragmatics* 15 (2005), št. 2–3, 251–273.
- Schlamberger Brezar 2007 = Mojca Schlamberger Brezar, Vloga povezovalcev v govornem diskurzu, *Jezik in slovstvo* 52 (2007), št. 3–4, 21–32.
- Smolej 2007 = Mojca Smolej, Eliptične strukture in njihove metabesedilne vloge, *Jezik in slovstvo* 52 (2007), št. 3–4, 67–78.
- Smolej 2010 = Mojca Smolej, Kazalci stopnje besedilne zgradbe v govornih narativnih besedilih, v: *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*, ur. Irena Novak Popov, Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2010 (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 21), 91–102.
- Smolej 2012 = Mojca Smolej, Les spécificités du discours indirect dans l'échange oral spontané en Slovène = Posebnosti poročanega govora v spontano govornih besedilih v slovenščini, v: *Le discours parlé*, ur. Ana Zwitter Vitez = *Linguistica* 52 (2012), 297–308.
- Stramljič Breznik 2000/01 = Irena Stramljič Breznik, Komunikacijski ali sporočanski frazemi, *Jezik in slovstvo* 46 (2000/01), št. 5, 191–200.
- Stramljič Breznik 2007 = Irena Stramljič Breznik, Pragmatični frazemi s struk-turo na (se) mi ..., če in pod nobenim pogojem v slovenščini, v: *Slavenska frazeologija i pragmatika*, ur. Željka Fink Arsovski – Anita Hrnjak, Zagreb: Knjigra, 2007, 198–202.
- Šetka 1964 = Jeronim Šetka, *Hrvaška krščanska terminologija 2: hrvatski krščan-ski termini latinskoga porijekla*, Makarska: Franjevačka visoka bogoslovija, 1964 (Bogoslovska biblioteka 13).
- Šetka 1976 = Jeronim Šetka, *Hrvaška krščanska terminologija*, Split: Reprint-iz-danje, ²1976.
- Verdonik 2006 = Darinka Verdonik, Mhm, ja, no, dobro, glejte, eee ...: diskur-zni označevalci v telefonskih pogovorih, *Jezik in slovstvo* 51 (2006), št. 2, 19–36.
- Verdonik 2007 = Darinka Verdonik, *Jezikovni elementi spontanosti v pogovoru: diskurzni označevalci in popravljanja*, Maribor: Slavistično društvo, 2007 (Zora 48).
- Verdonik – Kačič 2012 = Darinka Verdonik – Zdravko Kačič, Pragmatic func-tions of Christian expressions in spoken discourse = Pragmatične vloge

- krščanskih izrazov v vsakdanjem govoru, v: *Le discours parlé*, ur. Ana Zwitter Vitez = *Linguistica* 52 (2012), 267–282.
- Verdonik – Zwitter Vitez 2011 = Darinka Verdonik – Ana Zwitter Vitez, *Slovenski govorni korpus Gos*, Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko, 2011.
- Vidovič Muha 2000 = Ada Vidovič Muha, *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govornica slovarja*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.
- Volk 2007 = Jana Volk, Italijanske jezikovne prvine v spontanem govoru v Slovenski Istri, *Annales: series historia et sociologia* 17 (2007), št. 1, 153–166.
- Zuljan Kumar 2007 = Danila Zuljan Kumar, *Narečni diskurz: diskurzivna analiza briških pogovorov*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007 (*Linguistica et philologica* 16).

The Phraseology of Christian Vocabulary in Everyday Speech

Summary

This article studies the use of Christian vocabulary (*bog* ‘God’, *jezus* ‘Jesus’, *marija* ‘Maria’, *madona* ‘Madonna’, *hudič* ‘devil’, *vrag* ‘devil’, etc.) and coinages from them in phrasemes (with an emphasis on pragmatic phrasemes). As an addition to previous studies of phraseology that were based on lexicographic material, or on written texts or written corpuses, this study examines everyday spontaneous spoken language. The results show that these are phraseologically very active words that are predominantly used in a pragmatic role, especially for expressing the relationship of the speaker to the content of the conversation, and less often to the addressee or the circumstances. Altogether, in almost half of the examples the words analyzed were used in phrasemes or at least in the form of a multiword phraseological marginal unit. The majority of phrasemes are pragmatic; this is especially the case for words that represent positive entities (God, Jesus, Mary, etc.). The opposite applies to the negative pole: words connected with this are more often used in non-pragmatic phrasemes than in pragmatic ones. In general, words connected with the positive pole are also used several times more often than words connected with the negative pole. Among all of the words, the word *bog* ‘God’ clearly stands out; it is used several times more frequently than all of the others and it is also phraseologically most active. The words *jezus* ‘Jesus’ and *marija* ‘Mary’ follow far behind, and even further behind these are *bože* ‘God’, *madona* ‘Madonna’, *vrag* ‘devil’, and *hudič* ‘devil’. All of the remaining words from Christianity are used only exceptionally in everyday speech and are represented by only a few examples in the corpus. All of the adjectival forms are especially rare and only exceptionally phraseologically active. There are only two in the corpus: *božji* ‘divine’ and *presnet* ‘darn’.